

# Att bli brottsoffer är inte någon enkel sak.

Margareta Hydén

## Book Chapter

Cite this chapter as:

Hydén, M. Att bli brottsoffer är inte någon enkel sak., In Heber, A., Roxell, L. (eds), Att odla kriminologi. Perspektiv på brott & utsatthet: Festskrift till Eva Tiby, Stockholm: Stockholms universitet; 2019, pp. 173–194. ISBN: 978-91-87355-67-7

Copyright: The Authors

The self-archived postprint version of this journal article is available at Linköping University Institutional Repository (DiVA):

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-163000>



# Att bli brottsoffer är inte någon enkel sak

Margareta Hydén

## Inledning

Evas och mina vägar har korsats många gånger under de snart 30 år vi känt varandra. Vi har träffats oregelbundet och glest, men det har alltid varit lika givande. Våra möten har präglats av den där blandningen av likhet och olikhet som gör livet intressant och – levande.

Eva introducerade begreppet ”hatbrott” (Tiby, 1999) i Sverige och har bedrivit ett pionjärarbete inom området, inte minst när det gäller att förstå offrens situation. Jag har studerat mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Som jurist och kriminolog har Eva intresserat sig för de rättsliga aspekterna av hatbrott, som verksam inom ämnet socialt arbete har jag intresserat mig för de sociala processer som gynnar eller motverkar våld, vad de betyder för de våldsutsatta kvinnorna och för barnen som bevittnar våldet, samt hur de förändras över tid. Jag har särskilt intresserat mig för de processer som uppkommer som responser på våldet och hävdat att våldet får sin fulla mening först genom de responser det utlöser (Hydén, 2015).

Kapitlet speglar Evas och mitt gemensamma intresse för brottsoffer. Vad jag avser att visa är att *det inte är någon enkel sak bli brottsoffer*, utan att det är en omfattande och ofta motsägelsefull process. Jag kommer att närma mig frågan hur man ”blir” ett brottsoffer genom Nils Christies (2001) ofta citerade beskrivning av ”det idealiska offret”. Jag kommer sedan lyfta fram Rainer Strobls (2010) kategorisering av brottsoffer, där graden av överensstämmelse mellan den brottsutsattes egen och omgivningens uppfattning, utgör kategoriseringsgrund.

Jag fortsätter med att analysera ett rättsfall som rör våldsutsatta kvinnor i 1860-talets Stockholm. Det belyser Christies (2001) och andras, däribland Eva själv, tes att ett våldsoffer måste *förtjäna sin offerstatus i omgivningens ögon* (Walklate, 2007; McGary & Walklate, 2015; Van Wijk, 2013; Granström et al. 2016). Rättsfallet visar även att det inte är tillräckligt att som enskilt

brottsoffer uppfylla kraven, man måste även tillhöra en kategori som tillerkänts brottsofferstatus.

Under rubriken *Kampen för erkännande: "Det personliga är politiskt"* beskriver jag den kamp som med början under 1970-talet ledde fram till att gruppen kvinnor som utsatts för våld av män i nära relationer kom att erkännas som brottsoffer. Detta erkännande skedde gradvis. Att bli misshandlad i hemmet blev ett allmänt åtalsbrott år 1982. År 1998 infördes brottet "grov kvinnofridskränkning" (se tabell 1) i den svenska brottsbalken, ett brott som motsvarade det slag av relationsvåld som kvinnor kan bli utsatta för. Vanligtvis tänker vi oss att det först krävs ett brott för att någon ska kunna bli ett brottsoffer. När det gällde grov kvinnofridskränkning (BrB 4 kap.4 a §) var förhållandet det omvända – först beskrevs det systematiska och upprepade våld som kvinnor kan bli utsatta för, sedan formulerades en brottsbenämning som motsvarade dessa handlingar.

Det är dock inte självklart att alla våldsutsatta kvinnor identifierar sig som brottsoffer. Vad som kan ligga bakom ett sådant avståndstagande och vad det kan få för konsekvenser, beskriver jag under rubriken *Att inte betrakta sig som brottsoffer, men uppfattas så av andra*.

Slutligen vill jag visa, att det inte är enbart genom förändringar av den "stora berättelsen" om mäns våld mot kvinnor som uttrycks i form av politiska beslut, lagändringar eller förändring av normer, som en våldsutsatt kvinna tillerkänns eller nekas brottsofferstatus. De "små berättelserna" som uppkommer genom det mera näraliggande *sociala nätverkets sätt att respondera*, har en direkt inverkan på den våldsutsattas liv. Den lilla berättelsen kan bekräfta den stora, eller utgöra en motberättelse. De stora och små berättelserna är således ömsesidigt beroende av varandra och utvecklas genom en växelverkan. För forskaren är det sociala nätverkets responser särskilt intressanta att studera, därför att de återspeglar viktiga aspekter av den kultur där de kommer till uttryck. Genom att studera responser på våldet, placeras *våldets sociala process* i centrum för analysen och det blir möjligt att empiriskt undersöka våldet såväl i sitt enskilda som i sitt vidare kulturella sammanhang. Därigenom öppnas möjligheten att få kunskap som sträcker sig bortom den enskilda våldshändelsen. I kapitlet ger jag tre exempel på nätverk som responderar på våldet på olika sätt. De erbjuder olika förutsättningar för kvinnor att hantera sitt brottsofferskap och de gynnar och motverkar våldet i olika hög grad.

Jag avslutar kapitlet med en kort diskussion.

## **Hur blir man ett ”brottsoffer”?**

### **Det ”idealiska offret”**

Viktimologisk forskning har visat att chanserna att bli betraktad som ett brottsoffer minskar om man själv utsatt andra för brott, men ökar om man har uppträtt på ett korrekt sätt och blivit utsatt för brott på rätt plats vid rätt tid (Heber, 2014). Vad som karakteriserar det ”idealiska offret” har Nils Christie (2001) beskrivit i en ofta citerad artikel. Han menar att det kan beskrivas genom följande sex punkter:

1. Offret är svagt. Sjuka, gamla eller mycket unga människor passar särskilt bra som idealiska offer.
2. Offret är upptaget med ett respektabelt projekt när hon blir utsatt för brottet.
3. Offret är på en plats som hon inte kan klandras för att vara på, som på gatan under dagtid.
4. Gärningsmannen är stor och ond.
5. Gärningsmannen är okänd och har ingen relation till offret.
6. Den brottsutsatta är tillräckligt mäktig för att kunna göra sitt fall uppmärksammat och framgångsrikt kräva att bli tillerkänd status som ett idealiskt offer, alternativt inte möta opposition från motkrafter som är så starka att hon inte hörs.

Ju längre ifrån denna beskrivning en person befinner sig när vederbörande blir utsatt för brott, ju större är risken att personen i fråga inte kommer att uppnå brottsofferstatus.

I Christies exempel är det idealiska offret en äldre kvinna som är på väg hem efter att ha besökt sin sjuka syster när hon blir rånad av en fysiskt överlägsen man. Det idealiska offret är med fördel ett barn, ungdom eller äldre kvinna som är ute i något moraliskt oantastligt ärende när hon blir attackerad av en okänd främling, gärna en fysiskt överlägsen och moraliskt underlägsen man.

### **Brottsoffer i egna och andras ögon**

Rainer Strobl (2010) menar graden av överensstämmelse mellan den egna och andras uppfattning om huruvida man är ett brottsoffer, är grundläggande för vilket brottsoffer man ”blir”. Han menar att brottsoffer kan delas in i fyra kategorier:

1. De som betraktas som brottsoffer, både av sig själva och av andra.
2. De som inte betraktas som brottsoffer, vare sig av sig själva eller av andra.
3. De som själva betraktar sig som brottsoffer, men inte uppfattas så av andra.
4. De som inte själva betraktar sig som brottsoffer, men uppfattas så av andra.

De två första kategorierna speglar en samsyn, de två senare dess motsats. Huruvida samsyn råder mellan brottsoffret och omgivningen är av största betydelse för erkännandet, men även för möjligheterna att få hjälp och upprättelse. I kapitlet kommer jag att ge två exempel bristande samsyn och dess konsekvenser.

### **Att betrakta sig själv som brottsoffer, men inte uppfattas så av andra**

Det första av de två exempel som illustrerar bristande samsyn, är ett rättsfall från 1860-talets Stockholm. År 1863 vänder sig en mor och hennes dotter till polisen för att anmäla maken/fadern för att under lång tid ha utsatt dem båda, samt en yngre syster, för allvarligt fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Som följd av det sexuella våldet blev den anmälade dottern gravid och födde ett barn som var dött vid födseln. Inför Stockholms Rådstufurätt berättar hon:

*”Kan ej minnas när min fader för första gången lyckades att med mig tillfredsställa sin onaturliga lusta när han fått arbete i grannstaden förmådde han mig att följa med som hans biträde i arbetet. Vi bodde då i var sitt rum, min fader kom flera nätter in i mitt rum och trots att jag gjorde motstånd lade han sig bredvid mig och under yttrandet att det skulle så vara att barnen voro pliktiga hyda sina föräldrar, och sedan han slagit mig och botat med mera misshandel om jag inte underkastade mig, så hade han plägat köttslig beblandelse”* (Stockholms Rådstufurätt 1863).

Dottern uppfyller de fyra första kriterierna på Nils Cristies lista över vad som utmärker ett idealiskt offer: Hon är ung, hon är respektabel, hon befinner sig i hemmet, gärningsmannen är stor och ond. Modern bekräftar hennes uppgifter:

*”Hustrun som är 40 år gammal och befinner sig i ett hafvande tillstånd, har väl egt kännedom om dessa förhållanden men ej vågat eller kunnat dem förbindra, dels av fruktan för misshandling och dels därför att om mannen skulle förlora sin frihet hon med stor familj skulle hafva svårt att sig försörja. Mannen uppges vara 41 år och vara af ett vildt och lömsket sinnelag och kunna blifva mycket vred, samt botat taga livet av både sin hustru och barn såvida hans förehafvanden med dottern blifvit upptäckt”* (Justitierevisionen 1874).

Det är modern som tagit initiativ till anmälan. Det är främst det sexuella våldet som fått henne att vända sig till polisen. Vi kan anta att mor och dotter hyser förhoppningar om att rättsväsendet ska kunna stoppa mannen. I domstolens protokoll redovisas hur han regelmässigt utövade fysiskt och sexuellt våld mot sin hustru och sina döttrar. Det fysiska våldet är dock inte något som han ställs till ansvar för utan enbart det sexuella våldet. Domstolen menar att det upprepade sexuella umgänge som fadern tvingat dottern till är att beteckna som *blodskam* (incest). Det döda barnet utgör bevis för att sexuellt umgänge har ägt rum.

I överensstämmelse med den lag som gällde år 1863 skulle både far som dotter straffas. Dottern uppfattades således inte som brottsoffer. Enligt den tidens synsätt hade såväl fadern som dottern skymfat och förgripit sig mot den allmänna moralen (Bergenlöv m.fl. 2002). Det är uppenbart att kvinnorna inte hade föreställt sig en sådan bedömning. När domen avkunnades svimmade modern.

År 1863 befann man sig på gränsen mellan Missgärningsbalken i 1734 års lag och 1864 års Strafflag. Enligt 1734 års lag sågs blodskam som ett avskryvt brott mot Gud och var belagt med dödsstraff genom halshuggning för bägge parter. Att en av parterna skulle kunna ha utövade sin makt och även använt våld för att genomdriva sin vilja, utgjorde inte en omständighet som skulle kunna leda till en annan bedömning (Bergenlöv m.fl. 2002, s. 106). 1864 års strafflag innebar en förändring genom att blodskamsbrottet kom att betecknas som *otukt*. Kristna normer utgjorde alltså den gemensamma moraliska värdegrunden i samhället, men vägde inte längre lika tungt som värdegrund för straffrätten. Först nu lagstodgades olika påföljder beroende på släktskap och ålder. Strängare straff infördes för den äldre parten än för den yngre. Det högsta straffet för otukt med familjemedlem var livstids straffarbete (ibid. s.107-108). Det skulle dröja ända till 1937 innan maktförhållandena mellan parterna skulle läggas till grund för bedömning av incestbrottet och inte enbart graden släktskap. Då infördes en bestämmelse att straff för otukt inte skulle utmätas för den som var under 18 år, eller för den som förmåtts till otukt genom att någon annan missbrukat sin makt.

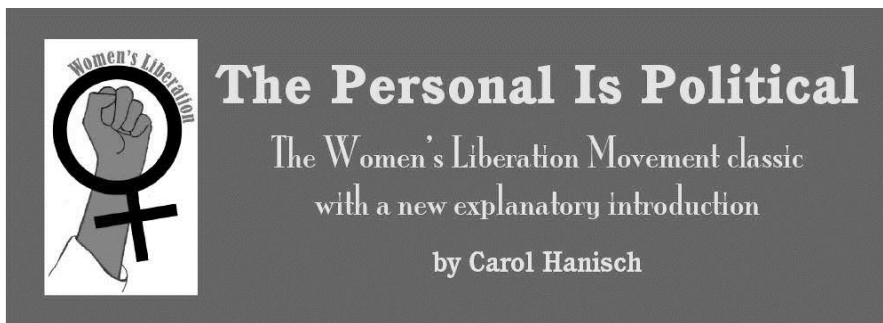
Trots att 1864 års Strafflag ännu inte trätt i kraft, dömer Stockholms Rådstufurätt ut differentierade påföljder i dess anda. Fadern döms till livstid och tillbringar tio år på Varbergs fästning. Med hjälp av sina söner benådas han efter att ha varit lungsjuk i flera år. Dottern undslipper straff med hänvisning till att ”hon redan lidit tillräcklig” (Justitierevisionen 1874). I nutida termer kan det tolkas som att hon trots allt erkändes som brottsoffer. Själva sammansättningen av orden ”brott” och ”offer” förekommer dock inte förrän på 1970-talet (Österberg, 1997).

Kvinnorna i det historiska rättsfallet uppfattade sig själva som brottsoffer i en tid då omgivningen inte fullt ut delade denna uppfattning. Det skulle komma att krävas en långvarig politisk kamp för att definiera kvinnor utsatta för våld av män i nära relationer som offer, för att sedan formulera de handlingar de varit utsatta för som brott. Denna kamp för erkännande tog sin början först 100 år efter att kvinnorna i det historiska rättsfallet vänt sig till polisen för att få hjälp.

### **Kampen för erkännande: ”Det personliga är politiskt”**

Den första vågens feminism brukar dateras från slutet av 1700-talet till mitten av 1800-talet. Kampen för kvinnors rättigheter, som rätten att rösta, var överst på agendan. 1919 införs kvinnlig rösträtt i Sverige och kvinnor röstar första gången 1921. Den andra vågens feminism etablerades under 1960-talet och riktades främst mot bristen på jämställdhet mellan män och kvinnor. Den politiska kampen för att synliggöra mäns våld mot kvinnor utgjorde en central del i den andra vågens feminism.

En av de viktigaste texterna under denna tid var Carol Hanischs (1970) essä *The Personal is Political*. Huvudbudskap var att en kvinna inte ensam kan lösa problemet med sin underordning. För att kunna uppnå en verklig förändring krävs att kvinnor går samman, delar med sig av sina erfarenheter och tar stöd av kvinnogemenskapen för att föra en gemensam politisk kamp mot förtrycket av kvinnor.



På detta sätt menade företrädare för andra vågens kvinnorörelse att vägen till erkännande av en *enskild* kvinnas lidande på grund av mäns våld och förtryck gick via kravet på erkännande av *alla* kvinnors lidande – och vice versa.

Den brittiska journalisten och författaren Erin Pizzey var bland de första som förde fram frågan om mäns våld mot kvinnor i nära relationer genom sin uppmärksammade bok *Scream quietly or the neighbours will hear* (Pizzey, 1974). I sina hemkvarter i västra London hade hon några år tidigare hyrt ett hus för att kvinnorna i området skulle kunna samlas och delge varandra erfarenheter av att vara kvinna, maka och mor. Det visade sig att majoriteten av kvinnorna

utsatts för våld av sina män. De stannade kvar på kvinnohuset för att fly från våldet och för att påbörja en skilsmässoprocess. Över hela västvärlden etablerades liknande verksamheter. De första svenska kvinnojourerna för våldsutsatta kvinnor etablerades på feministisk grund öppnade i Stockholm och Göteborg 1978.

## Politiska åtgärder

När det var möjligt att tala om kvinnor som offer för mäns våld, var det också möjligt att tala om mäns våld mot kvinnor i termer av brott. Den politiska kampen kunde föras vidare, ansvar och krav på insatser kunde riktas mot myndigheter och politiska organ.

**Tabell 1. Politiska åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor.**

År	Åtgärd
1970-talet	De första kvinnojourerna öppnar i Sverige
1979	FN:s kvinnokonvention (CEDAW) om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor
1982	Ändring i brottsbalken 3 kap.11 §. Misshandel i hemmet faller under allmänt åtal, vilket innebär att det inte är målsäganden som avgör om brottet ska anges till åtal och att en anmälan inte kan återkallas.
1983	Europarådets konvention om kompensation till brottsoffer
1984	Den första brottsofferjouren öppnar i Sverige
1993	FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor
1994	Brottsoffermyndigheten inrättas med ansvar för brottsskadeersättning
1997	Regeringen lägger fram propositionen 1997/98:55 Kvinnofrid. Innehöll ett omfattande åtgärdsprogram för att bekämpa mäns våld mot kvinnor
1998	Brottet grov kvinnofridskränkning införs i brottsbalken 4 kap. 4a §. Om en man begår upprepade våldshandlingar, som exempelvis misshandel, olaga hot eller sexuellt utnyttjande mot en kvinna, kan han dömas för brottet
2007	Förändring i 5 kap. 11§ socialtjänstlagen som tydliggör kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp åt brottsoffer. Kvinnor som varit utsatta för våld av närstående omnämns särskilt
2011	Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen)
2013	Socialnämnden får ett särskilt ansvar för att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp får stöd och hjälp i den omfattning de behöver (5 kap. 11§ SoL)



2014	Europaparlamentets resolution med rekommendationer till kommissionen om bekämpning av våld mot kvinnor (2013/2014 INL)
2014	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSF 2014:4). Socialnämnden måste utan dröjsmål inleda en utredning när ett barn misstänks ha bevittnat våld
2018	Utredning om det bör införas en särskild kriminalisering av att låta ett barn bevittna brott som begås av och mot närstående. (Regeringskansliet: Dir. 2018:48)

Lagstiftningen förändrades så att män kunde ställas till ansvar i högre utsträckning än tidigare. I syfte att skydda kvinnor och barn och för att bekämpa våldet, genomfördes även andra politiska åtgärder (se tabell 1).

### **Att inte betrakta sig som brottsoffer, men uppfattas så av andra**

Även om synliggörandet av kvinnors våldsutsatthet inneburit att våldet har fått namn, våldsutsatta kvinnor har fått erkännande och ny lagstiftning har tydliggjort männens ansvar, är det inte självklart att alla kvinnor som utsatts för våld identifierar sig med kategorin ”brottsoffer” eller med någon av de näraliggande kategorierna ”våldsoffer” och ”misshandlad kvinna”. Strobl (2010) tog upp de som inte själva betraktar sig som brottsoffer, men som uppfattas så av andra, som en särskild kategori av brottsoffer. Lena<sup>36</sup> är en sådan kvinna. Intervjun med henne utgör kapitlets andra exempel på bristande samsyn mellan brottsoffer och omgivning och vad det får för konsekvenser.

Lena ingick i en studie jag genomförde för många år sedan. Genom polisen tog jag kontakt med tjugo par som levde tillsammans trots årtal av mannens våld. Jag återkom till paren flera gånger under en två-årsperiod. Jag genomförde sammanlagt 143 intervjuer med mannen och kvinnan var för sig och i flera fall med paret gemensamt (Hydén, 1995a). Det jag ville veta var hur man kunde få en relation att hålla, trots upprepat våld. Det visade sig att det kunde man inte. När de två åren hade förflutit hade arton av paren separerat, ofta efter långdragna processer som kunde innehålla upprepat våld och även flera återföreningar. Jag benämnde denna process *uppbrottsprocessen* och kom sedan att studera våldsutsatta kvinnors uppbrott i en särskild studie (Hydén, 1995b; 1999; 2001; 2005; 2008).

Intervjun ägde rum vid Lenas köksbord en gråkall marsförmiddag. Hon hade samtyckt till att bli intervjuad för min studie som handlade om att förstå vad

---

<sup>36</sup> Fingerat namn.

upprepat våld betydde för kvinnan, mannen och deras äktenskap. Lena, liksom samtliga kvinnor i studien, var positiv till att jag även skulle intervjua mannen. Det var den första studien om våld nära relation i Sverige som var utformad på det viset. Även internationellt var det ovanligt att intervjua bägge parter. Min studie uppmärksammades därför och jag fick både ris och ros. Jag fick kritik från kvinnojour rörelsen och den närstående forskaren för att jag intervjuade männen. Kritikerna menade att det kunde medföra risk för kvinnorna och att det även kunde leda till att resurser drogs bort från arbetet med kvinnorna för att tillföras arbete med männen. De våldsutsatta kvinnorna tyckte att det var bra att jag skulle tala med männen, ”det är ju dom som är problemet, inte vi”. Positiva forskarröster menade att min studie hade potential att utveckla ny kunskap.

På motsvarande sätt som texten från Stockholms Rådstufurätt speglade rådande lagstiftning och rättens intresse, så speglade intervjun med Lena det rådande kunskapsläget och mitt eget kunskapsintresse. Min strävan var dock att *inte* låsa in henne i mitt kunskapsuniversum, utan att stötta henne i sitt eget berättande. Det var hennes röst jag ville lyssna till – inte ekot av min egen. Detta har varit min strävan i all forskning jag bedrivit och genom åren har jag utvecklat en intervjuform som jag har kallat ”den berättarfokuserade intervjun” (se vidare Hydén, 2014).

Jag började intervjun med att be Lena berätta vad som hänt eftersom hon polisanmält sin man. Hon berättade att han misshandlat henne under flera års tid. Senast var när han i berusat tillstånd blev rasande för att hon anklagade honom för att dricka upp de pengar de skulle haft till hyran. Jag frågade henne om hon någon gång sökt hjälp. Hon svarade att det skulle hon nog ha behövt, men hon hade avstått. Det skulle antagligen bara ha ställt till med nya problem. Jag undrade vad det kunde vara för problem och hon svarade:

*”Jag pratar inte gärna om att jag har blivit misshandlad.  
Jag har nämligen inte haft någon bra barndom heller.  
Har man inte det, blir man uträknad direkt.  
Jag tycker att man ska se framåt,  
men det verkar inte speciellt många tycka.  
Får de reda på att det finns en massa elände,  
då tror de att de verkligen vet någonting om en.  
Ner i all gammal skit bara, det är där de tycker att man ska stanna.  
Jag avskyr när dom präktiga och duktiga tycker synd om en.  
Dom som ser ut som om aldrig någon varit taskig mot dom.  
Jag ser direkt vad de tänker: Där går en som är sämre än jag.  
Sen är det bara fritt fram tycker de, att styra och ställa och tala om vad man ska göra.  
Samma skit som hemma alltså.  
Här har man en karl som styr och ställer för att han tycker att han är så djävla bra.*

*Kanske kan du upplysa mig om vad som är skillnaden?*

*Nej, aldrig att jag ska söka hjälp för att någon annan ska få känna sig bra.” (Hydén, 2013).*

Vad är det som händer här? Att synliggöra våldsutsatta kvinnor, att blottlägga patriarkatets grymhet och erkänna dess offer, att göra ”det personliga politiskt” – allt var viktiga delar av det feministiska projektet. Det var tänkt att detta projekt skulle få en kvinnoemancipatorisk betydelse och leda till att kvinnor kände gemenskap – inte till att de kände sig instängda och förminskade och utelämnade till aldrig så välvilliga människors uppfattning om vad de borde göra av sina liv. Allt detta föreföll ha gått Lena förbi. Hon gör en helt annan tolkning av sitt förhållande till andra – till män så väl som till kvinnor.

Hon börjar med att namnge det hon varit utsatt för som ”misshandel”, för att sedan tala om varför hon inte vill se sig som en ”misshandlad”. Denna motsägelsefulla ståndpunkt blir begriplig när hon berättar vad hon lägger i begreppet ”misshandlad”, nämligen *underordning*. Vad betyder det för Lena i relation till andra att inneha en sådan position: Fortsatt underordning. Att vara en given kandidat för få andra att känna sig litet bättre. Lena är inte intresserad av att inta en sådan position. Hon presenterar därför sig själv som någon helt annan, nämligen en aktivt självreflekterande person. Det genomgående temat i hennes självpresentation är den kamp hon för, för att *inte* låta mannen dominera hennes liv genom att *hans* våld ska definiera *henne*. Hon bjuder aktivt motstånd mot att bli placerad i en kategori där hon riskerar inlåsning.<sup>37</sup>

Mötet med Lena fick mig att tänka över mitt eget språkbruk: Varför talade jag överhuvudtaget om ”en misshandlad kvinna” eller ”ett våldsoffer”? Det enkla svaret var att jag något tanklöst anammat det rådande sättet att tala om mäns våld mot kvinnor. Lena fick mig att förstå att genom detta språkbruk tillskrevs hennes mans handlingar väl mycket definitionsakt: Hon hade lidit av hans våld och vårdslöshet med pengar och alkohol, men det *gjorde* henne inte till någon, det *definierade* henne inte. Hon ingick i flera andra mänskliga sammanhang som hade gjort henne till den hon var: Hon var, bland mycket annat, mor, dotter, maka, granne, vän, arbetskamrat, uppväxt i förort, engagerad i sitt jobb. Hon fick mig att förstå att det finns en uppenbar risk för att människor som upplevt våld genom välvilliga människors betraktande oavsiktligt blir fångna i sitt eget offerskap. Mötet med Lena fick mig att börja tänka och tala på ett sätt som särskilde ”kvinna” och ”misshandel”. Jag började allt oftare tala om en *kvinna med erfarenhet av att ha blivit misshandlad*, eller som en *kvinna med våldserfarenhet* eller som en *kvinna som utsatts för våld*. Det

---

<sup>37</sup> Om misshandlade kvinnors motstånd, se Hydén, 2005.

innebär att jag även kan vara tveksam till att skriva in människor i kategorin brottsoffer. Det finns alltid en risk att man läser in en människa i sitt eget lidande genom en sådan kategorisering.

Som följd av att Lena inte uppfattade sig som våldsoffer, hade hon inte sökt hjälp trots årtal av våld. Jag följde henne under två års tid i min studie. Innan de två åren var till ända hade hon lämnat sin man. Hur stor betydelse hade hennes vägran att betrakta sig som våldsoffer för hennes uppbrottsprocess? Sannolikt en hel del. Hon hade aldrig normaliserat våldet och hon hade funnit styrka i ett avståndstagande från en identitet som skulle ha inneburit att mannens våld för evigt definierat henne. Hur stor del i hennes uppbrottsbeslut hade hennes medverkan i min studie? Sannolikt en del. Hon hade vid upprepade tillfällen fått möjlighet att detaljerat berätta om sitt liv för någon som lyssnat noggrant och genom att själv lyssna till vårt samtal kunnat identifiera olika vägar till ett annat liv. Hon hade berättat om sitt liv i egenskap av att vara en person som blivit tillfrågad att vara med i ett forskningsprojekt, därför att hon hade något viktigt att tillföra kunskapsutvecklingen inom området, inte för att hon var offer för en mans handlande.

## **Våldets sociala process**

### **Responsnätverkets struktur och interaktiva process**

Inledningsvis påstod jag att det är de ”små berättelserna” som formuleras genom det sociala nätverkets sätt att respondera, som har den största betydelsen för den kvinna som utsatts för våld i sin nära relation. Jag påstod också att studier av responser innebär att våldets sociala process placeras i centrum för analysen av våldshändelsen. Den våldsutsatta, den som utsätter henne för våldet, barnen som bevittnar våldet, samt de omgivande nätverkspersonerna har alla del i denna process. Ofta finns det dock inte några vittnen närvarande under själva våldshändelsen. Hur kan jag då påstå att våldet formar en social process med responserna som en central del?

Att jag kan påstå det har att göra med det faktum att även om det inte finns några vittnen närvarande betyder det inte att våldet äger rum i ett socialt vacuum, där ingen känner till vad den andre gör. Tvärtom kan våld i nära relation betraktas som en social händelse som äger rum i ett specifikt sammanhang bestående av familj, släkt, vänner, grannar och ibland även av myndighetspersoner. Det äger rum inom ramen för de sociala relationer mellan människor som brukar beskrivas som ett socialt nätverk. När våldet kommit till nätverkets kännedom, eller det finns anledning att misstänka att det förekommit, responderar nätverksmedlemmarna på något sätt. Det kan ske enskilt eller samordnat, det kan vara passivt, exempelvis genom att man inte ger våldet något stöd, eller aktivt genom att man försöker stoppa det.

Responserna har således betydelse för om våldet gynnas eller motverkas och om offren får stöd, men de har även betydelse för hur nätverket kommer att utvecklas, exempelvis vilka personer som får ökad respektive minskad betydelse och vilka personer som kommer till och vilka som försvinner. Annorlunda uttryckt så har responserna betydelse för hur de *interaktiva processerna och maktstrukturerna* i det sociala nätverket kommer att utvecklas (Hydén, 2016b). Inte minst har responsnätverket betydelse för det utrymme brottsoffret har att utveckla sin egen handlingsförmåga och forma sitt liv i den riktning hon själv vill.

Avslutningsvis kommer jag att ge exempel på tre sociala nätverk som uppvisar olika responsmönster. Vad jag särskilt vill visa är den betydelse dessa responsmönster har för brottsoffren – dit jag även räknar barnen – och den betydelse de har för om våldet kan komma att gynnas eller motverkas.

### **Metod för att studera responsnätverkets<sup>38</sup> struktur och interaktiva processer**

Dessa exempel är hämtade från en studie där jag intervjuade 20 kvinnor om deras sociala nätverk och hur de responderat på deras våldsutsatthet. I början av intervjun presenterade jag en cirkel som utgjorde grund för en ”nätverkskarta”. Mitt intresse för att arbeta med nätverkskartor går långt tillbaka till den tid då jag arbetade inom psykiatri med vuxna individer och deras familjer. Då var kartan ett hjälpmedel för att kartlägga kommunikationsvägar och nätverksstruktur (Speck & Attneave, 1973) för att få en bättre bild av patientens problem. Senare upptäckte jag att kartan även var utmärkt att använda för forskningsändamål.

En nätverkskarta är indelad i fyra fält, en för familj, en för släkt, en för vänner/grannar och en för arbetsliv. Den intervjuade kvinnan representerades av en cirkel i mitten. Jag bad henne att rita in personerna i sitt nätverk, män markerades med en triangel, kvinnor med en cirkel. De som stod kvinnan närmast ritades närmast henne, de andra längre ifrån. De positiva personerna markerades med plus, de negativa med minus. Kartan blev sedan utgångspunkten för intervjun.

Jag började med att be kvinnan att berätta om vilka som kände till våldet, hur de hade responderat, om deras responser hade förändrats över tid, om vissa eller alla hade samverkat, samt vad responserna hade betytt för henne. Genom hennes berättelse om de interaktiva processerna i responsnätverket fick kartans trianglar och cirkel och deras inbördes förhållande en mening. I syfte att identifiera grundläggande responsteman som skapade mening åt

---

<sup>38</sup> Om begreppet ”responsnätverk”, se vidare Hydén, 2016b.

responshandlingarna och bidrog till att utveckla responsnätverkets struktur, genomförde jag en *tematisk narrativ analys* (Riessman, 2008) av kvinnornas berättelser. De teman jag identifierade utgjorde de bärande röda trådarna i respektive responsnätverks berättelser.

Analysen visade sig att ett av de grundläggande kännetecknen för *nätverkets struktur* var dess *avgränsning mot omvärlden*. I vissa nätverk var gränserna helt slutna och motsvarade därigenom föreställningar om att våld mot kvinnor i nära relation är ett ”dolt” och underrapporterat brott (Novisky & Peralta, 2015). Andra nätverk hade gränser som uppvisade högre eller lägre grad av genomsläpplighet, vilket innebar att våldet var känt även utanför nätverket. Ett grundläggande kännetecken för nätverkets *interaktiva process* var om den bidrog till att *gynna eller motverka våldet*, samt *i vilken utsträckning offren erböll stöd*. Med utgångspunkt från dessa kännetecken identifierades tre grundmönster: Döljandets responsmönster, offerstödandets responsmönster, våldshindrandets responsmönster. I det följande kommer dessa tre responsmönster att representeras av Annas, Barbaras och Carolines berättelser.

### **Döljandets responsmönster: Annas berättelse**

När jag intervjuar Anna<sup>39</sup> är det en bekymrad kvinna jag möter. Hon närmar sig fyrtio, är välutbildad och har ett bra arbete, men är sjukskriven sedan en månad. Hon bor i en mindre svensk stad med sin man Erik och deras två barn. Barnen har problem med sin fysiska och psykiska hälsa. Anna har en liten krets av vänner och arbetskamrater. Hon har inte berättat för någon av dem om våldet. Någon av arbetskamraterna har frågat henne hur hon egentligen har det med Erik, men hon har inte talat med dem därför att ”de skulle inte förstå, de lever sina perfekta liv”. Hon är rädd för att bli stigmatiserad och uppfattas som misslyckad om hon bekräftade deras misstankar om att hon hade stora problem med Erik: ”Att bli utsatt för våld av sin man är inte något som man förväntar sig i mina kretsar”. Anna har sökt sig till en gruppverksamhet för våldsutsatta. Kvinnorna i gruppen och gruppledarna är de enda hon kan prata med om Eriks våld.

Annas sociala värld är centrerad kring man, barn och ursprungsfamilj. Hon har flera gånger brutit upp från Erik, men alltid återvänt: ”Det är inte lätt att leva ensam, särskilt när man är utan stöd från omgivningen. Det är lätt att börja hoppas att något kanske förändrats. Anna markerar Erik med svart penna och ritar en pil i den riktning hon skulle vilja placera honom: Långt ut i nätverket. Utanför nätverkets ram placerar hon sina föräldrar och sin syster.

---

<sup>39</sup> Samtliga namn och platser är fingerade.

Hon och brodern har haft en distanserad relation, men då han för något år sedan blev svårt sjuk kom de varandra närmare.

Anna är mycket besviken på sin mamma och syster som hon har sökt stöd hos, men alltid blivit avvisad. Ingen av dem vill höra talas om att hon lever med en våldsam man. Kanske är det för att han inte slagit henne, funderar hon. Mannen hotar, skriker och slår sönder saker i lägenheten. Barnen blir livrädda:

*”En gång satt vi i bilen och skulle åka på utflykt. Barnen satt i baksätet, de var ganska högljudda. Han sa till dem att lugna ner sig, jag sa till dem, inget hände, de började i stället att bråka. Då blev han som vansinnig och började skrika, slog omkring sig. Barn tystnade och jag blev livrädd. Han körde ju bil! Sedan var den utflykten förstörd.”*

Sin far har hon undvikit att tala med:

*”Han har bestämda uppfattningar om det mesta. Han är mycket trevlig, stark och väldigt maskulin. Han är en sådan som bryr sig, han har alltid hjälpt till hemma. Men han kan också bli mycket deprimerad och då klarar han inte av några konflikter eller problem. Mamma vakar över honom så att han inte ska behöva stå ut med mer än vad han klarar av.”*

Det tog lång tid för Anna att uppfatta det hon utsatts för som misshandel. Det var först när hon läste om emotionell misshandel som hon kunde skapa mening i sina upplevelser. Kränkande kommentarer, överdriven ilska som resulterar i destruktiva beteenden som att skrika och slå sönder ägodelar är sådant Anna är med om och som ingår i definitionen av emotionell misshandel.

Annas övergivenhets känsla, hennes känslighet och de höga krav hon haft riktade mot sig går som en röd tråd genom berättelsen: ”Mamma har alltid förväntat sig att jag skulle komma hem med högsta betyg, jag har alltid varit så duktig”, berättar Anna och funderar över om mamma och syster kanske är avundsjuka på henne och därför inte vill ge henne stöd: ”De tycker nog att jag med min höga utbildning och som är så kompetent i andra sammanhang borde kunna reda ut problemen i mitt eget äktenskap. Men mest av allt skäms de”. Jag funderar över om Anna kan uppfattas som för kompetent för att kunna vara ett ”idealiskt offer”.

Anna berättar att hennes ursprungsfamilj är väl sedd i den mindre stad där de bor. Genom att hon blir utsatt för våld riskerar familjen att förlora sin status:

*”Det finns nog de som ser upp till oss. Då finns det inte utrymme för sådana katastrofala misslyckanden som familjevåld. Det är sådant som händer andra, sämre, men inte oss. Vi skulle skämma ut oss om andra visste och säkert falla i deras aktning.”*

Så lägrar sig tystnaden inom familjen och responserna på våldet är ägnade att upprätthålla gränsen mot omvärlden, inte att stödja Anna och barnen. Det utspelar sig en konflikt om offerskapet i denna berättelse, där Anna hävdar att hon och barnen är utsatta för våld och hennes familj känner sig utsatt för att de riskerar att stigmatiseras om mannens destruktiva beteende kommer till andras kännedom. Ingen vill ta den risken, allra minst Anna själv. I skuggan av tystnaden kan våldet fortsätta. Det finns ingenting som stoppar det. Barnen uppvisar svårare och svårare psykiska symtom. Gradvis förlorar Anna tilltron till sin egen förmåga. Vid tiden för intervjun är hon långtidssjukskriven. Genom att söka sig till en gruppverksamhet för våldsutsatta kvinnor skaffar hon sig ett litet utrymme för att reflektera över sin situation och för att söka stöd.

### **Offerstödjandets responsmönster: Barbaras berättelse**

Barbara är i trettiofem års-åldern och bor med Anton och deras lilla dotter. Bägge är konstnärer. Anton har haft alkohol och drogproblem sedan lång tid tillbaka. Hon menar att hans våldsamhet helt kan kopplas till hans missbruk. De bodde tidigare på landsorten, men har nu flyttat till en storstad. Barbara beskriver det som att leva i två skilda världar:

*”Ta det här med alkohol. På landet var arbetarklasskvinnorna vana att handskas med berusade män som blev våldsamma. De hjälpte varandra. Så när de märkte att han var full var deras respons, typ, ’han är full, nu måste vi hjälpa henne så hon inte blir skadad’. De såg aldrig ner på oss för det. Här i stan är det annorlunda. Just nu har han en nykter period. Jag har funderat på om jag ska berätta om problemen på vår dotters förskola, men jag tror inte det. Det kommer inte att komma något gott ut av det. Medelklassen dricker mycket, men skäms för sina alkoholproblem. Därför lär de sig aldrig att handskas med dem. Jag vet, det är min egen hemmagjorda teori, men den har visat sig vara sann många gånger.”*

Barbaras nätverk omfattar ungefär 40 personer. Kvinnorna på dotterns landsortsförskola är hennes förebilder. De vet hur man tar hand om barn och vet vad kvinnsolidaritet vill säga. Samtliga har plus på nätverkskartan.

Barbara är en social person och gillar att umgås med vänner. Vid tiden för intervjun bor hon tillsammans med Anton som har utsatt henne för våld under hela deras relation ”vi håller på att bryta upp... tror jag...” säger Barbara och indikerar att uppbrottet är en lång process som hon inte ser slutet på. Hon placerar Anton längst ut i kanten av nätverkskartan. Hon beskriver



sin ursprungsfamilj som ”problemfylld och dysfunktionell”. Fadern lämnade henne och modern när Barbara var liten. Modern slutade aldrig att hoppas att han skulle komma tillbaka. Detta skapade underliga föreställningar hos barnet Barbara om relationer mellan män och kvinnor, menar hon. Hon går nu i en gruppverksamhet för vuxna som växt upp i dysfunktionella familjer.

Det fanns således kvinnor i Barbaras landsorts nätverk som verkade för att förhindra våld. Vid några tillfällen hade hon kunnat kalla på hjälp när Anton varit våldsam och vännerna hade då ställt upp. I allt väsentligt var dock hennes responsnätverk ett kvinnligt supportnätverk som fanns att tillgå när hon behövde stöttning och inte inriktat på att få Anton att förändras. Detta supportnätverk betydde mycket för henne. Hon hade framgång i sitt konstnärskap. Hon menade att hon hade en skadad självkänsla från barndomen som hon försökte reparera och menade att det var nyckeln till ett bättre liv. I det nya livet skulle Anton inte komma att ingå, därför att han inte visade motsvarande vilja till förändring.

### **Våldshindrandets responsmönster: Carolines berättelse**

Caroline tog sig an uppgiften att rita sin nätverkskarta med stor entusiasm. För varje person hon fyllde i blev hon mer och mer upprymd: ”Vad många de är, jag visste att de var många, men så här många! Det är så roligt att se! Och alla ställer upp för mig!”

Caroline och Johan är i trettio års-åldern. De har växt upp på den lilla ort på landsbygden där de fortfarande bor. Platsen har en lång och stolt tradition av självägande småbönder och småföretagare. Man är van att ta ansvar för sig själv och sin familj, ”bra karl reder sig själv” är ett talesätt som säger något om mentaliteten på orten. Samtidigt är man medveten om att ensam inte alltid är stark, utan att man måste hjälpas åt. Succesivt har de ekonomiska förhållandena dock förändrats till det sämre då möjligheterna att försörja sig på jordbruk och småindustri har minskat drastiskt. Alkohol spelar en stor roll för gemenskapen: ”Om du ska förstå oss här ska du helst gå på några av våra fester eller tillbringa en del tid på puben,” fick jag höra när jag var på plats för att genomföra intervjuer. ”Alkohol förenar folk här. Några öl efter jobbet med grannar eller arbetskamrater och du känner dig lugn och nöjd. Men man behöver aldrig vara orolig. Det finns alltid någon som är nykter och kan köra till akuten om några har bråkat och behöver läkarvård”. Caroline säger att Johan har allvarliga alkoholproblem och har nog alltid haft det, fast det var inte något hon lade märke till när de blev ett par. ”Alla drack” och det tog lång tid att märka att han alltid drack mest och inte slutade när han väl börjat.

Caroline och Johan har tre barn tillsammans, samtliga i förskoleåldern. Caroline ritade dem närmast sig själv på nätverkskartan. Längst ut placerar hon

Johan och markerar honom med tre minustecken. De är separerade, men ses nästan dagligen. De arbetar på samma arbetsplats, de bor på samma lilla ort och de har barn tillsammans. Carolines och Johans familjer, deras grannar, vänner och arbetskamrater – alla känner till Johans våldsamhet. ”De tycker Johan är ganska trevlig, eller i alla fall okey, men att han är gräslig när han är full. Alla utom hans mamma möjligen, hon tycker lite synd om honom av någon anledning och tycker att man inte ska döma honom för hårt”.

Johan var en av de tuffa killarna i skolan som tjejerna beundrade. ”Han var hårdrockare, det var en sån kille de flesta ville ha – jag också. Tänkte väl aldrig att det skulle kunna skapa problem. Jag känner många hårdrockare som inte slåss, de flesta gör faktiskt inte det”. Johan tål inte att man säger emot honom. Han kräver att få sin vilja igenom, annars blir han arg och våldsam. Caroline kunde hantera honom någorlunda till en början. När familjen växte blev det svårare. Caroline var trött, barnen sov dåligt, Johan blev irriterad, drack mer och våldet eskalerade. Hans våldsamhet ledde till skilsmässa.

Johans alkoholmissbruk och hans våldsamhet eskalerar efter separationen. Han har tillgång till jaktvapen, han hotar Caroline och hennes föräldrar och skjuter ett skott genom deras ytterdörr. Han blir dömd för dessa brott. Så småningom följer han rådet att söka vård för sina alkoholproblem. Barnen bor hos Caroline, men när situationen lugnat ner sig börjar de träffa sin pappa igen. Detta sker under strikt övervakning från Johans bror och hans manlige kusin. ”De kollar att han är nykter. Har han druckit det minsta lilla tar de med sig barnen till farmor i stället. En pappa ska vara nykter när han träffar sina barn. Det är deras absoluta uppfattning. De ser till att Johan lever efter den regeln. Det känns tryggt”.

Caroline ser sig själv som en stark kvinna som alltid haft en egen vilja. Hon tycker inte att hennes självkänsla eller självförtroende har förändrats av det våld Johan har utsatt henne för:

*”Jag kanske inte hade kunnat förutse allt som hände, men ändå... allt fanns ju där från början: Alkoholvanorna, ansvarslösheten, en påklistrad tuffhet, nästan raseri när han inte fick sin vilja igenom. Jag har varit en idiot helt enkelt. Det finns inte något annat sätt jag kan beskriva det på. Hade jag inte varit en sådan idiot hade jag inte slagit mig ihop med en sådan som Johan. Så enkelt är det.”*

## Avslutande diskussion

Att bli brottsoffer är inte någon enkel sak. En svårighet kan vara att man ser sig själv som ett brottsoffer, men att omgivningen inte delar denna uppfattning. Det historiska rättsfallet visade en bristande samsyn som innebar

att kvinnorna kunde utsättas för våld utan något ingripande från rättsväsendets sida. Det som karaktäriserade blodskamsbrottet var att de fanns två gärningspersoner och att ”brottsoffret” snarast utgjordes av den moraliskt upprörda allmänheten. Genom en mer än hundraårig politisk process förändrades detta förhållande. Genom en rad lagändringar blev de våldsutsatta kvinnorna brottsoffer i samhällets ögon – även om de är beroende av att brottet går att bevisa bortom allt rimligt tvivel. Det betyder, att även om en våldsutsatt kvinna är ett i alla avseenden idealiskt offer, så är hon beroende av statens bekräftelse i form av en fällande dom för att säkerställa att hon kommer att betraktas som brottsoffer.

Som alla sociala processer förändras bedömningen av brott och brottsoffer över tid. Brottsofferblivandets individuella process är således i hög grad en *social process*, det är inte fråga om en individuell prestation. Ett sätt att undersöka denna sociala process är att studera *responser* på våldet. De politiska åtgärder som hittills blivit resultatet av kvinnorörelsens kamp kan beskrivas som responser på ett samhälleligt plan. Genom dem har våldet mot kvinnor i nära relationer lyfts fram och fått nya namn – som grov kvinnofridskränkning – och gamla namn – som lägenhetsbråk – har lyfts ut ur vokabulären. En rad förändringar av rättsliga regler har genomförts för att samhället ska kunna ställa mannen till ansvar i en rättsprocess. I denna process är det den allmänna åklagaren som för talan mot mannen, inte kvinnan själv. Som målsägande har hon snarast ställning av huvudvittne och hon ”äger”, med vissa undantag, inte heller målet på så sätt att hon kan bestämma sig för att inte vilja driva det. Om det ”bortom allt rimligt tvivel” går att bevisa att mannen gjort sig skyldig till det han står åtalad för, ska han dömas – och kvinnan blir ett brottsoffer i juridisk mening.

I det omgivande nätverket är det delvis andra processer än vad som går att bevisa bortom rimligt tvivel som blir avgörande för hur den våldsutsatta kvinnan kommer att uppfattas. I kapitlet gav jag tre exempel på sådana processer. I det första av dessa exemplet responderade nätverket med ett starkt avståndstagande från våldet, men kvinnan själv och barnen kom sedan att offras av familjen i en process präglad av skam och rädsla för att förlora status i lokalsamhället om det blev känt att en i familjen blivit utsatt för våld av sin make. Nätverket stängde sina gränser utåt och förnekade våldet inåt. I de handlingar som utfördes i förnekandets tjänst, ingick att kvinnorna, främst modern, höll fadern utanför. Han ansågs som kraftfull men samtidigt som svag. Det fanns rädsla hos kvinnorna i nätverket, främst modern, för att han skulle respondera med depression. Vad det skulle betyda för de andra i familjen framgår inte, men det var uppenbart att det var en fruktad respons. Innehöll faderns depression inslag av våldsamhet? Det vet vi inte, men uppenbart var att genom att vara något övriga familjemedlemmar hade att förhålla sig till, utgjorde faderns depression en maktfaktor i familjen.

Konsekvensen av detta responsmönster var förödande för alla parter: Utan att våldet benämndes var chansen för att mannen skulle inse det problematiska i sitt beteende starkt begränsad. Barnens upplevelser förnekades. Deras nedstämdhet och aggressivitet tolkades inte i relation till den de våldsamma händelser de var en respons på, utan uppfattades som deras individuella problem. Ingen av våldets offer fick bekräftelse på sitt lidande, ingen fick hjälp till någon förändring, ingen i nätverket försökte sätta stopp och ingen utifrån hade möjlighet att ta sig igenom de stängda gränserna.

Samtliga i nätverket tog avstånd från våldet även i det andra exemplet. Även här var det främst kvinnorna som tydligt responderade på våldet. En stor skillnad jämfört med det förra exemplet var att i detta nätverk benämndes våldet, väninnorna stöttade kvinnan och bekräftade hennes lidande. Det fanns dock inte något som tydde på att kvinnornas responser ledde till någon mer genomgripande förändring. Kvinnan talade om att lämna mannen, men var inte beredd att göra det vid tiden för intervjun. Paret hade hållit ihop länge och förutom i sin parrelation var de bundna till varandra i en arbetsgemenskap och genom sitt barn.

I det tredje exemplet tog nätverket starkt avstånd från våldet, gav stöd och bekräftelse till offren, männen gick in och stoppade mannen. Detta responsmönster skiljde sig från de övriga genom att det innehöll flera aktiva handlingar som involverade många människor i kvinnans relativt omfattande nätverk. Kvinnorna gav den våldsutsatta kvinnan och barnen omsorg och stöd, männen var de som aktivt stoppade mannen och även övervakade hans umgänge med barnen efter skilsmässan. De aktiva handlingarna omfattade även mannen. Budskapet till honom var ”lägg av, du kan bättre” och ”du måste ta tag i dina alkoholproblem”, vilket han också gjorde. Mannens ansvarstagande ledde till förändring för honom själv, för hans ex-fru och barn och hela nätverket.

Dessa olika responsmönster skapade helt olika förutsättningar för kvinnorna och barnen att bjuda motstånd och att återta kontrollen över sina liv. Därigenom skapade responserna förutsättningar för helt olika viktimeringsprocesser. I det första nätverket rådde brist på samsyn gällande huruvida kvinnan hade varit utsatt för våld, vilket skapade splittring mellan kvinnan, parets barn och övriga familjen. I det andra nätverket fick kvinnan ett starkt stöd, det var dock oklart hur mycket stöd barnet fick. Mannen fick ett förhållandevis svagt besked om det olämpliga i sitt uppträdande. I det tredje nätverket fick kvinnan och barnen hjälp, mannens våld stoppades och han accepterade behandling för sina alkoholproblem.

”Det är genom de responser det utlöser som våldet får sin fulla mening”, skrev jag i början av kapitlet. Det som kapitlet visar, är att inom samtliga

nätverk råder stor enighet om att våldet inte är accepterat. Detta uttrycktes dock på helt olika sätt: Genom döljande, genom stödjande av våldets offer, eller genom försök att stoppa den våldsamme mannen.

## Referenser

Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I: M. Åkerström & I. Sahlin (red). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

Bergenlöv, E., Lindstedt Cronberg, M. & Österberg, E. (2002). *Offer för brott – våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid*. Lund: Nordic Academic Press, Lund.

de Beauvoir, S. (1949/2002). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedts.

Granström, G.; Mellgren, C.; Tiby, E. (2016). *Hatbrott? En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Hanisch, C. (1970). *The Personal is Political*. (<http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PersonalIsPol.pdf>). Nedladdad 2017-12-02.

Heber, A. (2014). Good versus bad? Victims, offenders and victim-offenders in Swedish crime policy. *European Journal of Criminology*, 11: 410-428.

Hydén M. (1995a). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber.

Hydén, M. (1995b). Mot en förståelse av kvinnomisshandel som en social process. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 16 : 67-74.

Hydén, M. (1999). The World of the Fearful: Battered Women's Narratives of Leaving Abusive Husbands. *Feminism & Psychology* 9: 449-469.

Hydén, M. (2001). Misshandlade kvinnors uppbrott: en motståndprocess. I M. Åkerström & I. Sahlin (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, s. 92-118.

Hydén, M. (2005). 'I Must Have Been an Idiot to Let it Go On': Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving. *Feminism & Psychology*, 15: 171-190.

- Hydén, M. (2008). Break-up narratives. I: Hydén, L-C & Brockmeier, J. (eds.) *Health, Illness and Culture: Broken Narratives*. New York: Routledge pp.154-168.
- Hydén, M. (2013). Har sociala problem ett kön? I A. Meeuwisse & H. Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och Kultur, s. 301-319.
- Hydén, M (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative Social Work* 13: 795–812.
- Hydén, M. (2015). What Social Networks do in the Aftermath of Domestic Violence. *British Journal of Criminology*, 55: 1040-1057.
- Hydén, M, Gadd, D. & Wade, A. (eds.) (2016a). *Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence*. London: Palgrave MacMillan.
- Hydén, M. (2016b). The Response Network. In: M. Hydén, D. Gadd & A. Wade (eds.). *Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence*. London: Palgrave MacMillan. Pp. 77-97.
- McGarry, R. & Walklate, S. (2015). *Victims. Trauma, Testimony & Justice*. London: Routledge.
- Novisky, M.A. & Peralta, R.L. (2015). When Women Tell. Intimate Partner Violence and Factors Related to Police Notification. *Violence Against Women*, 21: 65-86.
- Pizzey, E. (1974). *Scream quietly or the neighbours will bear*. Harmondsworth: Penguin.
- Riessman, C. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage Publications.
- Strobl, R. (2010). Becoming a victim. I: S. Giora Shoham, P. Knepper, & M. Kett, (eds.). *International Handbook of Victimology*, s. 3-26. Boca Raton, Florida: CRC Press
- Speck, R.V. & Attneave, C.L. (1973). *Family Networks*. New York: Pantheon Books.
- Tham, H. (2001). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I: M. Åkerström, & I. Sahlin (red.) *Det motspänstiga offret*, s. 27-45. Lund: Studentlitteratur.

Walklate, S. (ed.) (2007). *Handbook on Victims and Victimology*. Cullomton, Devon: Willan Publishing.

Van Wijk, P. (2013). Who is the 'little old lady' of international crimes? Nils Christies concept of the ideal victim re-interpreted. *International Review of Victimology*, 19: 159-79.

Österberg, E. (1997). Från part i målet till brottsoffer – det moderna samhällets framväxt. I: *Brottsoffer i forskningen*, s. 16-24. Umeå: Brottsoffermyndigheten.

Överlien, C. & Hydén, M. (2007). Att tvingas lyssna – hur barn bevittnar pappas våld mot mamma. *Barn* nr. 1 2007: 9–25.